نگاه

سیاست‌های نفتی ایران در حکومت پهلوی–۱

مجید تفرشی

● نوشـته حاضر مروری بر گزارش‌ها و اسناد تازه آزادشده رسمی در آرشیوهای بریتانیاست از زمان افزایش ناگهانی بهای جهانی نفت خام تا آسـتانه انقـلاب اسـلامی در ایران. لازم به ذکر اسـت این مطالب تاکنون جایی منتشر نشده است.

در سـال ۱۹۷۳ وقایعی منطقه‌ای و بین‌المللی رخ دادنـد که خواه ناخواه ایـران و منافع آن را نیز با خود درگیر کردنـد. در این میان جنگ اعراب و اسراییل معروف به جنگ رمضان یا جنگ یوم کیپور و تحولات نفتی ناشی از آن را می‌توان تاثیرگذارترین مساله بر ایران دانست. علاوه بر تاثیرات جنگ اعراب و اسـراییل حکومت ایران موفق شد تا پس از یک دهه و به دنبال مذاکراتی طولانی با انجام تغییراتی در قرارداد کنسرسیوم درآمدهای نفتی کشور را تا حدی افزایش دهد.

سال ۱۹۷۳ از اهمیتی خاص برای نفت ایران در عرصه جهانی برخوردار بود. از یک سو مساله جنگ اعراب و اسـراییل و تحریم‌های نفتی غرب اهمیت منابـع انرژی ایران را بیـش از پیش نمایان کرد. از سـوی دیگر در همین سـال موضـوع بازنگری در قراردادهای نفتی مطرح شد و نهایتا در ۳۱ جولای همین سال تمدید قرارداد با کنسرسیوم بین‌المللی نفت به امضای شـاه رسید. بر اساس قرارداد جدید بیشترین سهم شـرکت‌های خارجی از نفت ایران در درجـه اول بـه بریتیش پترولیوم بـا ۴۰درصد اختصاص داشـت. بر اسـاس یک سـند اقتصادی انگلیسی، در سال ۱۹۷۳ متوسط تولید روزانه نفت خام ایران ۵/۳ میلیون بشـکه بـود که پیش‌بینی می‌شـد که تا سـال ۱۹۷۶ به هشت‌میلیون بشکه برسـد. البته این پیش‌بینی هیچ‌گاه تحقق نیافت. همین سـند، درآمدهای نفتی ایران در سال ۱۹۷۲ را دومیلیارد و ۴۰۰میلیون پوند تخمین زده است.

از اوایـل دهه ۱۹۷۰ میلادی شـاه در اندیشـه انجام تغییراتی در نحوه تعامل ایران با کنسرسیوم شـرکت‌های خارجی خریدار و شـریک نفت ایران بود. وی این اندیشه را به‌وضوح در خلال سفر سال ۱۹۷۲ خـود به لندن مطرح کرد و سـرانجام پس از حدود یک سـال مذاکره و چالش، این مساله به وقوع پیوسـت و قـرارداد جدیدی به امضا رسـید. پیش از امضای این قرارداد، شرکت‌های خارجی با دولت‌های کوچک خلیج‌فارس و عربستان سعودی به توافق‌هایی دست یافته بودند که به دلیل دخالت عمده احمد زکی‌یمانی وزیر نفت وقت عربسـتان در این مذاکرات این قرارداد به طور غیررسـمی به قرارداد یمانی شهرت یافت. ایران از یک سو خواستار افزایش سـهم خویش از درآمدهای نفتی و بهبود درآمدهای خود بود و از سـوی دیگر قرارداشـتن در پناه اردوگاه غرب و سـرمایه‌داری و وابسـتگی روزافزون به جنگ‌افزارها و حمایت‌های همه‌جانبه بلـوک غرب منجر می‌شـد که قدرت مانـور ایران در مذاکرات نفتی با شـرکت‌های عضو کنسرسیوم محدود شود. بر اساس سند به کلی محرمانه وزارت خارجه بریتانیا، طی دو جلسـه در تاریخ ۱۴ و ۱۵ ژانویـه ۱۹۷۳ (۲۴ و ۲۵ دی ۱۳۵۱) نماینـدگان شـرکت‌های عضو کنسرسـیوم نفـت در دیداری خصوصی با شاه نگرانی‌های خود را در مورد قرارداد جدید پیشنهادی ایران مطرح کردند.

از خـلال این گفت‌وگوها که رضـا فلاح معاون شـرکت ملی نفت ایران نیز در آن حضور داشـت، چنین برمی‌آید که شـاه به‌رغم مخالفت با شـیوه کهنه ۵۰ - ۵۰ کنسرسیوم که در سال ۱۹۵۴ و به دنبال پیروزی کودتای انگلیسی و آمریکایی ۱۹۵۳ (۲۸ مرداد ۱۳۳۲) تصویب و امضا شده بود، چندان خواهان کاهش جدی‌درصد منافع شرکت‌های عضو کنسرسـیوم از نفت ایران نبود، بلکه بیشتردرصدد ایجاد انگیزه جدی در آنان برای بالا بردن سطح تولید و در نتیجه افزایش سطح درآمدهای نفتی ایران بود. در این مذاکرات مشخص بود که ایران حاضر بود در برابر افزایش سـهم خود قرارداد طولانی‌مدت ۲۰ تا ۲۵ساله‌ای را با کنسرسیوم امضا کند.

مذاکـرات طولانـی و بی‌وقفـه نماینـدگان شـرکت‌های عضو کنسرسـیوم بین‌المللی نفت و شاه در نخسـتین روزهای ماه فوریه سال ۱۹۷۳ و در خلال تعطیلات زمسـتانی شاه در منطقه سن موریتس در سـوییس و در طـول آن ماه نیز ادامه آن در تهران ادامه یافت که نهایتا پس از مذاکرات و چالش‌های طولانی در پایان جولای همان سال به عقد قرارداد جدید کنسرسـیوم نفت و ایران منجر شـد که جایگزین قرارداد قبلی کنسرسـیوم شد. قـرارداد جدیـد در لندن و برای مدت ۲۰سـال تا سال ۱۹۹۳ منعقد شـد. براساس قرارداد جدید بر میزان اختیارات شرکت ملی نفت ایران افزوده شد، ولـی اداره امر صـدور و فروش نفت ایران همچنان در اختیار کنسرسـیوم بود و ایران در آن هنگام نیز نتوانست به آرزوی دیرینه و پرسابقه خود در مورد تسلط کامل و مطلق بر امور نفتی خود دست یابد. با این همه پیـروزی انقلاب اسـلامی در ایران در ۱۱ فوریه ۱۹۷۹ (۲۲ بهمن ۱۳۵۷) به مشـارکت شـرکت‌های خارجی نفتی در قالب کنسرسیوم به استخراج، اداره و فروش نفت ایران خاتمه داد.

ادامه دارد

عکس: مهدی حسنی، شرق

رشد «چراغ خاموش» پدیده «پانسیون» در بازار مسکن

هر تخت ۱۳۵تا۳۵۰هزار تومان

شرق، راشل آرامیان: خریدوفروش مسکن اگرچه در رکود فرو رفتـه اما تا دلتان بخواهـد بازار اجاره‌بها، داغ‌داغ اسـت. خانه‌های ۴۰متری که تا هشت سال پیش کسی رغبت دیدن آنها را نداشت الان به یکی از مهم‌ترین گزینه‌های بازار مسکن بدل شده‌اند. تقاضا برای این واحدهای مسکونی کوچک چنان بالا رفته که هم در ردیف اول خرید قرار دارند و هم در ردیف نخست اجاره. اگر روزنامه‌ها را هم تورق کنید، لابه‌لای خبرها و حتی باکس‌های ریز و درشت نیازمندی‌ها بیشترین چیزی که می‌بینید آگهی اجاره و فروش این خانه‌های کوچک است. شـاید تصورش سخت باشـد اگر بدانید گرانی مسکن حتی کوچک‌ترین آنها، بسیاری از تهرانی‌های مجرد را هم به سوی اجاره تخت‌هایی برده که در اقامتگاه‌ها (پانسـیون) جا خوش کرده‌اند. این تخت‌ها بنا به گفته یکی از پانسـیون‌داران، ویژه شهرستانی‌هاست اما قاچاقی محل زندگی تهرانی‌های مجرد هم شده است. او که اقامتگاه نه‌چندان بزرگی در تهران دارد، با اشاره به همین موضوع می‌گوید: «بسیاری از تهرانی‌های مجرد خواهان اقامت در پانسیون هستند چون بی‌تعارف از پس اجاره کوچک‌ترین آنها حتی سوییت هم برنمی‌آیند. البته این تنها مزیت گرایش مجردها به پانسیون نیست. اغلب این اقامتگاه‌ها اصلی‌ترین لـوازم زندگی مانند تلویزیون، وسـایل پخت‌وپز، یخچال، اتو و ماشین لباسشویی را دارد.» البته نحوه استفاده از این وسایل از اقامتگاهی به اقامتگاه دیگر فرق می‌کند. اینجا هم بالای شهر و پایین شهر دارد. بالاشهری‌ها استفاده از وسایل موجود در اقامتگاه‌ها را هر زمان مجاز اعلام می‌کنند و آنهایی که پایین‌شـهر هستند استفاده از وسـایل برقی را محدود به روزهای خاصی در هفته کرده‌اند. یکی از پانسیون‌داران که در شمال شهر ساختمانی ۱۰ طبقه دارد و آن را به اقامتگاه پسرانه تبدیل کرده، می‌گوید: «تمامی وسـایل برقی این پانسـیون اصل اسـت و از بهترین مارک‌های موجود در بازار تهیه شده. استفاده از این لوازم آزاد است البته هر استفاده‌ای باید قبل از خاموشی که سـاعت ۱۲ شب است، انجام شود.» دیگری که صاحب اقامتگاهی در حوالی انقلاب است استفاده از لوازم برقی مانند اتو و ماشین لباسشویی را دو روز در هفته مجاز می‌داند. علاوه بر این اقامتگاه‌های شمال شهر لوکس‌تر و مجهزتر به‌نظر می‌رسـند. این از لابه‌لای تبلیغات موجود در نیازمندی‌های روزنامه‌ها هم پیداسـت. اینترنت رایگان پرسرعت، آسانسور، داشـتن آشپزخانه، حمام و دستشویی مجزا برای هر طبقه از مواردی است که اقامتگاه‌ها را هرچه لوکس‌تر نشان می‌دهد. این ویژگی‌ها هـم در آگهی‌های پی‌درپی این اقامتگاه‌ها ذکر شده و هم زمانی که مدیران آنها با مشتریان مذاکره می‌کنند، عنوان می‌شود. دوربین مداربسته برای افزایش امنیت پانسیون، سـالن مطالعه مجزا، داشـتن پوز (کارتخوان) برای پرداخت الکترونیک اجاره‌بها، موقعیت جغرافیایی و نزدیکی به مترو و سایر وسـایل حمل‌ونقل عمومی هم از مزیت‌هایی است که مدیران اگر در آگهی به آن اشـاره نکرده باشـند به‌طور حتم در زمان گفت‌وگو با مشتری حتما به آن اشاره می‌کنند. یکی از پانسـیون‌داران به مزیت جالبی اشاره می‌کند: «ما به هیچ عنوان تخت به سیگاری‌ها نمی‌دهیم» و این را نکته قابل‌تاملی ذکـر می‌کند که خیـال خانواده‌ها را اندکـی راحت می‌کند. اما برخی پانسـیون‌ها که حیاط دارند، سیگار کشیدن داخل محیط‌های بسـته را ممنوع و در فضای باز آزاد اعلام کرده‌اند. البته این تمام ماجرا نیست و همه چیز به آن خوبی که مدیران می‌گویند، نیست. کم پیدا می‌شوند مدیرانی که در گفت‌وگو با مشتریان، آنان را به دیدن پانسیون‌ها توصیه کنند. این اتفاق در لابه‌لاهای تماس‌های تلفنی برای نگارش این گزارش پیش می‌آید. سوسـن علیزاده که شماره موبایلش را در آگهی درج کرده، می‌گوید: «به مطالب عنوان شده در آگهی‌ها بسنده نکنید و پیش از هر قولی، پانسیون موردنظر خود را ببینید. زیرا در برخی پانسیون‌ها که اتاق‌های کوچکی دارنـد، تخت‌های چندطبقه گذاشـته‌اند که فضای داخل اتاق‌ها را خفـه می‌کند. مبلمان بـه کار گرفته شده در برخی پانسـیون‌ها هم آنقدر کهنه و زهواردررفته است که نمی‌شود به آنها مبلمان گفـت.» با تمامی این حرف‌ها، باز هم اگر راغب به سکونت در پانسیون باشید، اندک ودیعه‌ای باید به صاحب اقامتگاه بپردازید. اینجا هم سـلیقه اعمال می‌شـود. صاحب هر پانسـیونی مبلغ خاصی را طلب می‌کند. حداقل مبلغ ودیعه چیزی حدود ۵۰ تا ۳۰۰هزارتومان اسـت. البته مبلغ ودیعه ارتباط مستقیمی با امکانات و مکان پانسـیون دارد. برخی پانسـیون‌داران به اندازه نرخ اجاره هر تخـت، ودیعه می‌گیرند. یکی از صاحبـان این اقامتگاه‌ها که ویژه دختران شهرسـتانی اسـت، می‌گوید: «ودیعه به اندازه مبلغ اجاره هر تخت است.» وقتی هم که از او درخصوص علت این تصمیم می‌پرسـم، می‌گوید: «هر پانسیون قانونی دارد و ما هم به این شـکل تصمیم گرفته‌ایم.» البته اینجا هم نوساز بودن ساختمان‌ها مطرح است اما نه به اندازه‌ای که تاثیرگذار باشد. اجاره خود تخت‌ها هم متفاوت است. اینجا نیز هر کس نرخی رو می‌کند. باید اول موجودی جیب را سنجید و بعد به پانسیون‌ها زنگ زد. اگر موجودی کافی ندارید از پانسیون‌های جنوب شـهر شـروع کنید. تعداد تخت‌های هر اتاق هم مهم اسـت. هر چه تخت‌های بیشتری در یک اتاق چپانده باشـند، اجاره ماهانه آن هم به همان میزان کاهش می‌یابد. اتاق‌هایـی با تخت دونفره، بیشـترین متقاضی را دارند چون دردسرهای این اتاق‌ها به دلیل همزیسـتی با غریبه‌ها کمتر اسـت. بدترین اتاق‌ها که اغلب خالـی مانده‌اند، اتاق‌هایی با تخت‌های ۱۲نفره هسـتند. حداقل مبلغ اجاره اتاق‌هایی با تخت‌هـای دونفره ۲۵۰ و حداکثر آن ۳۵۰هزارتومان است. تخت‌های اتاق‌های ۱۲تخته را هم می‌توان حداقل با ۱۳۵ و حداکثر با ۱۸۰هزارتومان اجاره کرد. هیچ‌یک از پانسیون‌ها زحمت تهیه و تدارک غذا را به خود نداده‌اند. حتـی در برابر گرفتن پول هم این کار را نمی‌کنند. برخی از پانسـیون‌داران تهیه و تدارک غذا برای مستاجران را دردسـر می‌دانند که نیاز به استخدام نیرویی برای هماهنگی این کار دارد. سـاکنان اقامتگاه‌ها می‌توانند میهمان داشـته باشـند. البته هر پانسیونی اجازه این کار را نمی‌دهد اما آنانی هم که اجازه می‌دهنـد پولش را می‌گیرند و میهمان بیچاره را روی زمیـن کنار تخت‌ها می‌خوابانند. حداقل هزینه اقامت میهمان در پانسیون‌ها چیزی حدود ۱۰ تا ۲۰هزارتومان به‌ازای هر شب است. برخی پانسیون‌ها این امکان را فراهم کرده‌اند تا اگر میهمانی خواسـت بیش از ۱۰شب بماند، هزینه کمتری بدهد که آن هم چندان قابل‌توجه نیست و تخفیف آن در حد یک‌هزارتومانی است. برای اینکه ساکن یکی از این پانسیون‌ها شـوید، اول باید شرط سنی لازم را داشته باشید. حداقل سن اقامت در این پانسـیون‌ها ۱۸ تا ۳۸ سـال اسـت. فرقی هم نمی‌کند که متقاضی دختر باشـد یا پسر. کارمند و دانشجو را روی هـوا می‌گیرند. بیکار و پیکـی و امثال اینها جایی در پانسیون‌ها ندارند، مگر پانسیون‌هایی که چندان شیک نباشند و به همین دلیل هم تخت‌هایشـان بـرای مدت‌های طولانی خالـی می‌ماند. بعد از احراز این شـرایط کافی اسـت کارت شناسایی خود را به اضافه ودیعه به صاحبان پانسیون‌ها ارایه کنید. البته برخی هم آوردن پتو و ملحفه را ضروری می‌دانند اما این بیشترین چیزی است که باید با خود ببرید و ساکن شوید. باقی وسایل به نظر خودتان بستگی دارد. آنگونه که پیداست این پانسیون‌ها به امان خدا رها شده‌اند. هرازچند گاهی برخی با عناوین متفاوت برای سرکشی به پانسیون‌ها می‌روند. احمدرضا سـوادزاده، مدیر پانسـیونی در هفت تیر می‌گوید: «ماموران وزارت بهداشت گه‌گاهی سری به پانسیون می‌زنند تا وضعیت بهداشتی را رصد کنند. گه‌گاهی هم ماموران از اداره نظارت بر اماکن عمومی ناجا می‌آیند و موارد ضروری را بررسی می‌کنند. بعضی اوقات هم میزبان ماموران سـازمان میراث فرهنگی و صنایع گردشگری هسـتیم. از اتحادیه هتلداران هم سری به ما می‌زنند با این حال سختگیری چندانی وجود ندارد.» البته قاعده و قانون اسـت چرا که یکی از پانسـیون‌داران می‌گوید: «براساس قانون باید اطلاعات تمامی ساکنان وارد سیستمی شود تا برای اماکن قابل رصد باشد. اما در این‌باره سختگیری نمی‌شـود و اگر اطلاعات کسـی وارد سیسـتم نشده باشد، مواخـذه و اخطاری در پی ندارد.» او توضیحات خود را تکمیل می‌کند و می‌گوید: «برخی اوقات هم ماموران اماکن به صورت نامحسوس می‌آیند که این نیز مشکلی ایجاد نمی‌کند.» اینجا نیز برخی از افراد بدون آنکه مجوزی گرفته باشند، پانسیونی علم کرده‌اند و کسب درآمد می‌کنند. صاحبان این اقامتگاه‌ها با چراغ خاموش حرکت می‌کنند تا بی‌گدار به آب نزنند. برای نمونه آگهی منتشر نمی‌کنند زیرا هستند افرادی که از طرف اتحادیه هتلداران با عنوان مشـتری تماس می‌گیرند و پس از گرفتن آدرس به سراغشـان می‌روند و به تخلفشان رسیدگی می‌کنند. با تمامی قوانین و مقررات، تهرانی‌ها هم ساکنان این پانسیون‌ها شده‌اند اما به صورت غیرقانونی زیرا این پانسیون‌ها ویژه شهرستانی‌هاست و تهرانی‌ها زمانی می‌توانند ساکن این پانسیون‌ها شوند که اداره اماکن بی‌خانمان بودن آنها را تایید کند و نامه‌ای هم به همین مضمون به دستشـان دهد. فرقی هم نمی‌کند خانم باشید یا آقا. تنها تفاوت قوانین مردان و زنان شهرستانی مقیم این اقامتگاه ساعت ورود است که برای آقایان ۱۲ شب و برای زنان ۱۰:۳۰ شب اعلام شده است.

اجاره ماهانه تخت در پانسیون در تهران

تخت	قیمت(هزارتومان)
۲ تخته	۲۵۰ تا ۳۵۰
۴ تخته	۲۱۵ تا ۲۷۰
۶ تخته	۱۷۵ تا ۲۲۰
۸ تخته	۱۵۰ تا ۲۰۰
۱۰ تخته	۱۴۵ تا ۱۹۰
۱۲ تخته	۱۳۵ تا ۱۸۰

پرسه

درآمد شرکت کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران نصف شد

● **تسنیم:** محمدحسـین داجمر، مدیرعامل شـرکت کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران با اشاره به بحران اقتصادی جهان و همچنین تشدید تحریم‌ها علیه حمل‌ونقل دریایی ایران، گفت: درآمدهای کشتیرانی از دومیلیارد دلار به کمتر از یک‌میلیارد دلار کاهش یافته است. وی افزود: کشتیرانی ایـران از سـال ۲۰۰۸ به بعد همزمان با دو مسـاله روبه‌رو شـد؛ یکی بحران اقتصادی که همه بازارهای بین‌المللی را تحت‌تاثیر قرار داد و دیگری تشدید تحریم‌ها علیه تجارت ایران. وی ادامه داد: بحران اقتصادی اثرات منفی بسـیاری بر تجارت جهانی داشت و به تبع آن حمل‌ونقل دریایی نیز دچار رکود تاریخی شد. این عوامل باعث سقوط قیمت‌ها و در نتیجه منفی‌شدن رشد اقتصادی کشورهای غربی شد.

سهم ۱۸درصدی تجارت الکترونیک در تولید ناخالص ملی

● **شرق:** رییس سازمان فناوری اطلاعات دیروز در نشست خبری عنوان کرد که بر اساس آمار تا تیرماه سال ۹۰ حدود ۱۸درصد از تولید ناخالص داخلی به تجارت الکترونیک مربوط می‌شد که این آمار در سال‌های پس از آن همچنان رشد کرده اسـت. علی حکیم‌جوادی افزود: براسـاس هدف‌گذاری‌های انجام شده، تلاش می‌شـود تا در صورت سرمایه‌گذاری‌های مناسب ظرف پنج سال آینده ۸۰درصد مبادلات مالی کشور به شکل الکترونیکی انجام شود.

سهمیه بنزین خودرو تغییر نمی‌کند

● **تسنیم:** سیدمجتبی شـفیعی، رییس ستاد مدیریت حمل‌ونقل و سوخت کشـور، با بیان اینکه هیچ برنامه‌ای برای تغییر سـهمیه بنزین خودروها تـا پایان دولت دهم وجود ندارد، گفت: در خصوص قیمت جدید سـوخت در صحن علنی مجلس تصمیم‌گیری خواهد شد. با پیشنهاد ستاد مدیریت حمل‌ونقل و سوخت کشور و موافقت دولت، ۲۰۰هزار لیتر سهمیه ویژه برای جانبازان و ۵۰ هزار لیتر برای معلولان درنظر گرفته شده است. وی افزود: اگر تعیین جزییـات نحوه تخصیص این سـهمیه ویژه با هماهنگی وزارت نفت تا پایان ماه جاری انجام شـد، این سـهمیه از ابتدای خردادماه و در غیر این صورت از تیرماه سال جاری اجرایی می‌شـود. به گفته این مقام مسوول، برای اجرای سـهمیه‌های ویژه معلولان و جانبازان دو سناریو در حال بررسی است که طبق آن یا کارت‌های ویژه در اختیار آنها قرار می‌گیرد یا این سهمیه به صورت جبران مابه‌التفاوت هزینه سوخت اعمال می‌شود.

وعده بزرگ ریشه‌کنی بیکاری

مهر: متاسفانه آنچه که امروز و پس از هشت‌سال فعالیت دو دولت نهم و دهم در بخش بازار کار و اشـتغال کشـور به‌گواه آمارهای مستند مرکز آمار ایران مشاهده می‌شود، نه‌تنها ریشه‌کن شدن بیکاری نیست بلکه هنوز هم حدود سـه‌میلیون نفر جوان در کشـور مترصد ورود به فضای بازار کار هسـتند و در این زمینه از سـوی بسیاری از آنها تلاش‌هایی صورت می‌گیرد. موضوع بیکاری جوانان به‌ویژه در بخش فارغ‌التحصیلان امروز به یکی از آزاردهنده‌ترین مسـایل و موضوعات در خانواده‌ها تبدیل شده و به گفته کارشناسان بازار کار، در شرایط فعلی کمتر خانواده‌هایی را می‌توان در کشـور دید که در آن یک یا چند جوان بیکار وجود نداشته باشد. هرچند نمی‌توان این ادعا را مطرح کرد که بیکاری سه‌میلیون کارجوی جوان تنها در زمان فعالیت دولت‌های نهم و دهم به وجود آمده اسـت، اما اصرار این دولت‌ها به اجرای برنامه‌های یکنواخت اشـتغالی که یک طرف بانک‌ها و یک طرف نیز متقاضیان کار قرار داشته‌اند باعث اتلاف منابع بسـیار زیادی شده است. این مساله در جریان راه‌اندازی و گسـترش بنگاه‌های کوچک زودبازده به‌خوبی خود را نشـان داده است. زودبازده‌ها اولین گام و بزرگ‌ترین طرح دولت نهم برای مقابله با پدیده بیکاری در کشور بوده است، از این طریق حدود ۲۸هزارمیلیاردتومان منابع بانکی به صدهاهزار طرح اشـتغال‌زایی کوچک در کشور تسهیلات پرداخت شـد، اما گزارش منتشرشده از سوی دولت در سال گذشته نشان داد که بیش از ۶۰درصد هدف زودبازده‌ها در کشـور محقق نشـده است و بخش قابل‌توجهی از منابع بانکی با وجود ادعای کنترل شـدید دولت، به انحراف رفته است.

اشتغال‌زایی میلیونی

مقامات دولتی معتقدند دولت توانسـته است در بازار کار حدود پنج‌میلیون فرصت جدید شـغلی ایجاد کند و از این طریق جوانان بسـیار زیادی امکان ورود به بازار کار کشور را پیدا کرده‌اند. قضاوت منطقی این است که نباید گفت به صورت مطلق دولت هیچ‌گونه شغلی ایجاد نکرده و همه منابع صرف شده در این بخش به انحراف رفته است، اما مجموعه اقدامات و آمارهای ارایه‌شده از سوی استان‌ها درباره عملکردهای سالانه اشتغال‌زایی؛ نتوانسته است نیاز واقعی بازار کار را پوشش دهد.

ادعاهای ثابت نشـده‌ای نیز درباره آمارسازی دولت و اسـتان‌ها درباره تحقق سهم اشـتغال‌زایی سالانه وجود دارد و زیرمجموعه‌هـای دولتـی از معنای اشـتغال‌زایی تعابیر مختلفـی را ارایه کرده‌اند. به عبارتی مطرح شـده اسـت که دولت در زمان ارایه تسهیلات بانکی به طرح‌ها، وعده اشتغال‌زایی آن طرح را در قالب آمار عملکرد نهایی جمع‌آوری و مطرح کرده در حالی که بسـیاری از طرح‌ها ممکن اسـت در نیمه راه متوقف شده باشند یا آن تعداد وعده داده‌شـده اشتغال‌زایی، اساسـا محقق نشده باشد. گواه نوعی شکسـت در برنامه‌های اشتغال‌زایی دولت در هشت‌سال گذشـته، آمارهای مسـتندی است که مرکز آمار ایران از تعداد بیکاران و شـاغلان کشـور ارایه کرده اسـت به نحوی که تعداد بیکاران کشور در سال ۸۴ (آغاز فعالیت دولت نهم) دومیلیون و ۶۷۴ هزار و ۸۶۶ نفر بوده اسـت و این تعداد در پایان سـال گذشته به دومیلیون و ۹۴۴هزار و۱۵۸ نفر افزایش یافته است.

آمارهای بیکاری

همچنین تعداد شاغلان کشور در اولین سال فعالیت دولـت نهم ۲۰میلیـون و ۶۱۸ هـزار و ۵۷۹ نفر بوده که در پایان سـال ۹۱ به ۲۱میلیـون و ۱۶۰هزار و ۸۸۷ نفر رسیده اسـت و در این فاصله هشت‌سـاله، آمار شاغلان فقط ۵۴۲هـزار و ۳۰۸ نفر افزایش نشـان می‌دهد. یک نکته حایز اهمیت دیگر که در بحث اختلاف‌نظر بازار کار با دولت در ایجاد میلیون‌ها فرصت جدید شغلی وجود دارد، جابه‌جایی‌هایی است که در بازار کار به‌صورت معمول انجام می‌شود. به عبارتی برخی منتقدان سیاست‌های اشتغالی دولت می‌گویند، دولت حتی آمارهای جابه‌جایی نیروها در بازار کار را نیز به‌عنوان فرصت جدید شغلی تلقی کرده و در آمارها گنجانده است، درحالی که واقعا چنین اتفاقی نیفتاده و فقط فردی از شغلی موجود به شغل موجود دیگری نقل مکان کرده است. نه‌تنها تعداد بیکاران کشور از سال ۸۴ تا پایان ۹۱ در حدود سه‌میلیون نفر حفظ شده بلکه در سال ۸۹ این تعداد به سه‌میلیون و ۲۱۸هزار و ۳۲۹ نفر بالغ شد که نسبت به همه سال‌های فعالیت دولت‌های نهم و دهم آمار بالاتری محسوب می‌شود. با این حال، هیچ‌گاه دولت نتوانست تعداد بیکاران کشور را در یک‌سال از دومیلیون و ۳۹۲هزار و ۱۷۹نفر کمتر کند.

جدول ۸ ساله تعداد بیکاران و شاغلان کشور (ارقام به میلیون نفر)

سال	تعداد بیکاران	تعداد شاغلان
۸۴	۲۶۷۴۸۶۶	۲۰۶۱۸۵۷۹
۸۵	۲۶۴۲۶۴۸	۲۰۸۴۱۴۲۰
۸۶	۲۴۸۶۲۳۸	۲۱۰۹۲۴۷۷
۸۷	۲۳۹۲۱۷۹	۲۰۵۰۰۳۱۰
۸۸	۲۸۳۹۹۷۱	۲۱۰۰۰۷۰۴
۸۹	۳۲۱۸۳۲۹	۲۰۶۵۶۶۹۳
۹۰	۲۸۷۷۶۰۸	۲۰۵۱۰۰۲۵
۹۱	۲۹۴۴۱۵۸	۲۱۱۶۰۸۸۷